

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

03/30

Den Haag Atlantikwallzone Kijkduin - Zorgvliet

Een wederopbouwgebied
van nationaal belang

“Wij laten de eenmaal ontstane ruimte zooveel mogelijk (...) spreken en herscheppen die in fraaie plantsoenstrooken met waterpartijen; plantsoenen, die wij omzoomen met nieuwe flatgebouwen.”

Uit: Twee herbouwplannen voor 's-Gravenhage, W.M. Dudok (1946)

foto Haags gemeentearchief

“De monumentale esthetiek van het plan wordt ondersteund door de bebouwing die is ontworpen als begeleiding van de verkeersweg.”

Uit: Architectuurgids Wederopbouw Den Haag 1940-1965 (2013)

foto Dick Valentijn

Wederopbouwperiode

Wie de kaart van Nederland van eind jaren dertig vergelijkt met die van eind jaren zestig ziet grote veranderingen. Het aanzicht en de inrichting van steden, dorpen en landelijke gebieden zijn ingrijpend veranderd. De Tweede Wereldoorlog richtte zware verwoestingen aan. De gebouwen en infrastructuur in honderden dorpen en steden lagen in puin of raakten zwaar beschadigd. Al tijdens de oorlog begon een centraal geleide rijksdienst met het herstel van de oorlogsschade en de wederopbouw. Dit was niet de enige ruimtelijke opgave waar de overheid voor stond tijdens de wederopbouwperiode. Voor de oorlog leefden al andere grote wensen die nog niet vervuld waren zoals de uitbreiding en vernieuwing van steden en de modernisering van het platteland.

De wederopbouw was ook een periode van optimisme en modernisering. Nieuwe materialen en verkavelingspatronen deden hun intrede, evenals een nieuwe wijkopbouw met veel groen. Het motto van de stad werd licht, lucht en ruimte. Daarnaast kwamen er steeds meer auto's waar rekening mee gehouden moest worden in de plannen.

Selectie van 30 wederopbouwgebieden

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft dertig wederopbouwgebieden geselecteerd uit de periode tussen 1940 en 1965. In deze periode is een groot deel van Nederland opnieuw ingericht. Dat gebeurde op een totaal andere manier dan vóór de oorlog. De geselecteerde gebieden geven met elkaar een goed beeld van hoe er gedacht, gebouwd en ingericht werd. De gebieden worden beschouwd als toonbeelden van de wederopbouwperiode. Ze onderscheiden zich nationaal of zelfs internationaal, bijvoorbeeld vanwege de kwaliteit van de architectuur of als bijzonder voorbeeld van stedenbouw of landschapsinrichting. De Rijksdienst heeft de gebieden in drie gebiedstypen ingedeeld: de wederopbouwkeren (de herstelde oorlogsschade), de naoorlogse woonwijken (de planmatige, stedelijke uitbreidingswijken) en de landelijke gebieden (agrarische ruilverkavelings- en landinrichtingsgebieden).

De rol van het Rijk en de gemeenten

De selectie als één van de 30 wederopbouwgebieden zorgt in de eerste plaats vooral voor meer aandacht en waardering. Het Rijk heeft ervoor gekozen deze gebieden niet als rijksbeschermd gezichten aan te wijzen. De uitdaging voor de gemeente en haar bewoners is om een manier te vinden waarop nieuwe ontwikkelingen en behoud van het karakter van de wijk samen kunnen gaan.

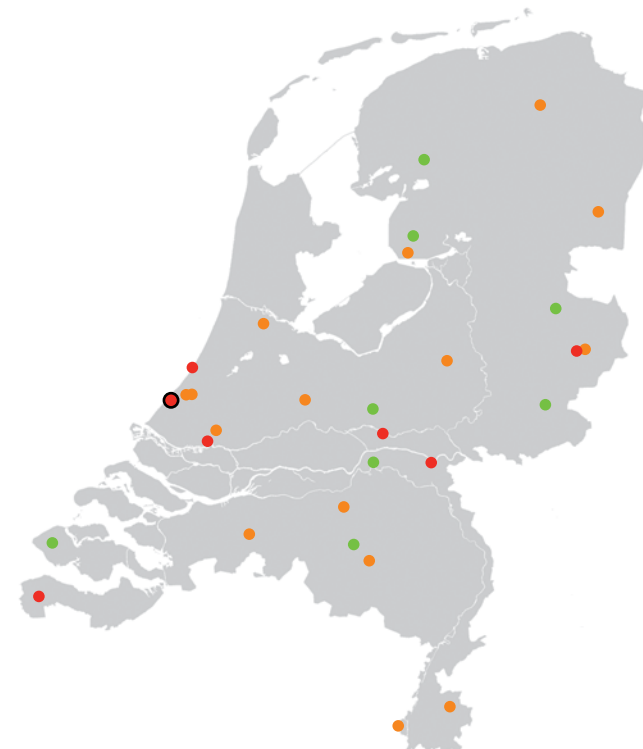
Wederopbouw is één van de vijf prioriteiten uit de rijksnota Visie erfgoed en ruimte. Kiezen voor karakter (VER). Deze nota beschrijft hoe het Rijk een rol ziet voor het cultureel erfgoed in de ruimtelijke ordening. Ook wordt geschetst op welke manier publieke en private partijen rondom cultureel erfgoed en ruimtelijke ordening zouden moeten samenwerken. Het Rijk wil stimuleren dat de bijzondere eigenschappen, de kwaliteiten van de wederopbouwgebieden, ook in de toekomst herkenbaar aanwezig blijven. Om dat te bereiken wil het Rijk (bestuurlijke) afspraken maken met de betrokken gemeenten.

Wederopbouwkeren

Bij de wederopbouwkeren gaat het om dorpen en steden die tijdens de oorlog door bombardementen, sloop of gevechtshandelingen zwaar beschadigd raakten. Bij de wederopbouw zien we verschillen tussen opvattingen met een voorkeur voor traditionele reconstructie en een modernere benadering van de stedenbouw. In de praktijk leverde deze discussie vaak een mix van traditionele en moderne vormgeving op. Bijzonder aan de Atlantikwallzone in Den Haag is de samenhang tussen groenaanleg, monumentale bebouwing en brede parkways.

30 wederopbouwgebieden

- Wederopbouwkeren
- Naoorlogse woonwijken
- Landelijke gebieden
- Den Haag Atlantikwallzone
Kijkduin-Zorgvliet

Wederopbouwkeren

01. Hengelo binnenstad
02. Katwijk aan Zee Boulevardzone
03. Den Haag Atlantikwallzone
Kijkduin-Zorgvliet
04. Rhenen binnenstad
05. Rotterdam oostelijke binnenstad
06. Nijmegen binnenstad
07. Oostburg

Naoorlogse woonwijken

08. Groningen De Wijert-Noord
09. Emmen Emmermeer, Angelslo en Emmerhout

11. Amsterdam Westelijke Tuinsteden
12. Hengelo Klein Driene I en II
13. Apeldoorn Kerschoten
14. Den Haag Mariahoeve
15. Leidschendam-Voorburg
De Heuvel Prinsenhof
16. Utrecht De Halve Maan
17. Rotterdam Ommoord
18. Den Bosch Plan Zuid/De Pettelaar
19. Breda De Heuvel
20. Eindhoven 't Hool
21. Heerlen Vrieheide
22. Maastricht De Pottenberg

Landelijke gebieden

23. Skarsterlân Haskerveenpolder
24. Noordoostpolder
25. Vriezenveen
26. Berkelland Beltrum I
27. De Groep en omgeving
28. Maas en Waal-West
29. Veere Walcheren
30. Bostel en Best De Scheeken

Atlas van de wederopbouw in Nederland

De atlas biedt een overzicht van de 30 geselecteerde wederopbouwgebieden en vertelt het verhaal van de ruimtelijke ordening in Nederland aan de hand van een aantal essays.

ISBN 978-94-6208-092-8

De wederopbouwkeren van Rotterdam oostelijke binnenstad is één van de dertig door het Rijk geselecteerde naoorlogse gebieden met een bijzondere cultuurhistorische betekenis. De gebieden tonen samen het tijdperk van de wederopbouw.

Voor meer informatie:

Architectuurgids Wederopbouw Den Haag 1940-1965,
Wijnand Galema, Dick Valentijn (2013)
www.atlantikwalldenhaag.nl
www.destadgeschonden.nl

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

De RCE ondersteunt gemeenten bij het opstellen en uitvoeren van plannen die het karakter van de wederopbouwgebieden voor de toekomst behouden. De RCE vindt het belangrijk dat specifieke kennis over de wederopbouwperiode ontwikkeld wordt en beschikbaar komt. Het kennisplatform wederopbouwgebieden vervult hierin een centrale rol.
Zie ook: www.cultureelerfgoed.nl/dossiers/wederopbouw

Den Haag Atlantikwallzone Kijkduin - Zorgvliet

Tijdens de oorlog moest een deel van Den Haag wijken voor de Atlantikwall, de Duitse verdedigingslinie langs de kust van Noorwegen tot de Pyreneeën. Direct na de capitulatie kreeg architect en stedenbouwkundige W.M. Dudok de opdracht voor de wederopbouwplannen, voor zowel de gebieden van de tankgrachtzone als het gebombardeerde Bezuidenhout.

De Haagse Atlantikwallzone strekte zich uit van Kijkduin aan de zuidwestkant tot en met Clingendael in Wassenaar. Op grote schaal werden in 1942 en 1943 huizen en andere gebouwen afgebroken om plaats te maken voor een 27 meter brede, zigzaggende tankgracht. De aanleg van deze tankgracht ging ten koste van delen van de Vogelbuurt, Bloemenbuurt, en Heesterbuurt uit de jaren twintig van de vorige eeuw en de wijken Duinoord, Statenkwartier en Zorgvliet uit de periode tussen 1880 en 1915.

Parkachtige zone

Het gebied van de Atlantikwall werd door Dudok getransformeerd tot parkzone, ruim opgezet met veel groen, meanderend water en uitgestrekte zichtlijnen. Het verkeer is langs het groen geleid via de Segbroeklaan en de Sportlaan, die als brede parkways zijn uitgerold. Aan de randen van het park ligt woningbouw, gerangschikt als losse stroken in het groen. De gebouwen zijn op elkaar afgestemd doordat ze voor een groot deel in gelijksoortige geel gekleurde baksteen zijn uitgevoerd. Naast woningbouw kwam op strategisch gelegen plekken monumentale bebouwing met een publieke functie. Zo verrees in het plantsoen langs de Sportlaan het nieuwe Rode Kruis ziekenhuis, ontworpen door J.M. Luthmann. Op de hoek van de Segbroeklaan en de Goudsbloemlaan werd het ze VCL – nu Segbroek College – gebouwd, naar ontwerp van J.J.P. Oud.

Drie deelplannen

Dudok maakte voor de gehele strook drie deelplannen: Kijkduinsestraat-Stokroosstraat, Stokroosstraat-Afvoerkanaal en Afvoerkanaal-Zorgvliet. Het eerste en tweede gebiedsdeel zijn vrijwel onveranderd gebleven. Het oorspronkelijk parkachtige deelgebied 3 heeft daarentegen veel wisselende functies gehad en is door de jaren heen steeds meer versteend. Het gebied dat door het Rijk is geselecteerd als wederopbouwgebied omvat delen van de drie deelplannen. Het is zowel in structuur als bebouwing het meest gaaf gebleven en weerspiegelt het beste het karakter van Dudoks plannen.

- 1 Het Segbroek College van architect J.J.P. Oud
- 2 Woonblokken langs het Prof. Landsteinerpad
- 3 De Segbroeklaan met op de achtergrond het nieuwe Rode Kruis Ziekenhuis, 1959
- 4 Stadhoudersplantsoen nabij de Valeriusstraat
- 5 Woningbouw aan de Segbroeklaan van architect P. Zanstra
- 6 Segbroeklaan, plantsoen bij de Haagse Beek, 1960
- 7 Vijver met plastiek van Carel Visser nabij de Segbroeklaan, 1972
- 8 Beeldengroep Gerard van Remmen tegenover het Rode Kruis ziekenhuis

Colofon

Tekst Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / Ontwerp en-publique.nl / Kaarten Must / Foto cover Haags Gemeentearchief

